

Eugeniusz Czaputowicz

(1895-1960)

Eugeniusz Czaputowicz urodził się 23 października 1895 r. w miejscowości Tuła w Rosji, gdzie stacjonowała jednostka Jego ojca Józefa Czaputowicza, oficera armii carskiej. Matką Eugeniusza Czaputowicza była Zofia Czaputowicz z domu Kowańska. Rodzina Eugeniusza Czaputowicza pochodzi z Małopolski, jego dziad Seweryn Czaputowicz był żołnierzem artylerii w Powstaniu Listopadowym 1930 r. Pracował jako zarządca cementarza Rakowickiego w Krakowie, a po śmierci w 1887 r. został pochowany w grobowcu weteranów Powstania.

Z dokumentów znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie i wspomnień żony Eugeniusza – Władysławy Czaputowicz wynika, że Eugeniusz Czaputowicz uczęszczał do szkoły realnej w Warszawie i Woroneżu oraz do gimnazjum w Smoleńsku.

1 maja 1916 r. wstąpił do Aleksandrowskiej Szkoły Wojskowej w Moskwie. Po jej ukończeniu w listopadzie 1916 r. pełnił kolejno funkcje dowódcy plutonu, adiutanta komendanta w Akkiczmanie, zastępcy dowódcy kompanii oraz dowódcy kompanii. Jako dowódca kompanii w 240. pułku piechoty walczył od czerwca do sierpnia 1917 roku na froncie w Kazaniu. Uniknął losu oficerów zamordowanych przez bolszewików, ponieważ wraz ze swoją kompanią został wysłany do powiatu Arskiego (gub. Kazański) by wspomagać władze cywilne w zbieraniu zboża (zbożowy monopol Kiczeńskiego). Na początku stycznia 1918 r. został odwołany do Kazania i zdemobilizowany, po czym powrócił do Arska gdzie objął posadę zarządcy biblioteki Arskiego Domu Narodowego.

Gdy na początku sierpnia 1918 r. przybył do Kazania po żołd, do miasta wkroczyli Czesi, następnie bolszewicy. Wtedy Eugeniusz Czaputowicz wstąpił do tworzącego się wojska polskiego. Walczył na froncie południowo-zachodnim w obronie miasta przeciwko bolszewikom, a następnie wraz ze swoim oddziałem wyruszył piechotą w stronę Ufy docierając w październiku 1918 r. do sztabu 5. Dywizji Strzelców Syberyjskich płk Waleriana Czumy w Bogurusłaniu. Następnie ukończył kurs w szkole oficerskiej przy Dowództwie Wojsk Polskich w Nowonikołajewsku, po czym brał udział w ramach 3-ej kompanii w ochronie linii kolejowej. 15 września 1919 r. objął stanowisko oficera do zleceń, które zajmował do dnia kapitulacji 5. Dywizji Strzelców Syberyjskich co nastąpiło 10 stycznia 1920 r.

2 sierpnia 1920 r. umiera w więzieniu ojciec Eugeniusza, płk. Józef Czaputowicz aresztowany przez bolszewików. Matka – Zofia Czaputowicz umiera w 1935 r., i została pochowana w grobie swego ojca – Feliksa Kowańskiego na warszawskich Powązkach.

Po kapitulacji 5. Dywizji Strzelców Syberyjskich 10 stycznia 1920 r. Eugeniusz Czaputowicz przebywał w bolszewickiej niewoli w obozie Krasnojarskim. 17 kwietnia 1920 r. uciekł, został jednak ujęty i osadzony w więzieniu, a następnie obozie Rozdiestwienskim. Po powrocie do Polski z niewoli 22 sierpnia 1921 r. został zrehabilitowany przez Komisję rehabilitacyjną w Dęblinie i otrzymał nominację na podporucznika ze starszeństwem od 1 czerwca 1919 r.

W 1924 r. Eugeniusz Czaputowicz zostaje mianowany oficerem instrukcyjnym przysposobienia wojskowego w 82. pułku piechoty stacjonującym w Brześciu nad Bugiem. W październiku 1926 r. zostaje referentem przysposobienia wojskowego w Dowództwie Okręgu Korpusu nr IX pod dowództwem gen. Mieczysława Ryś-Trojanowskiego. 1 stycznia 1931 r. otrzymuje nominację na stopień kapitana (z lokatą 96) i obejmuje funkcję dowódcy kompanii.

W opinii przełożonych Eugeniusz Czaputowicz został określony jako osoba prawa i ideowa, bardzo sprawna fizycznie, czynnie uprawiał pływanie, wioślarstwo i polowanie. Z kolei gen. Kazimierz Sosnkowski podkreślił fakt, że kompania kpt. Eugeniusza Czaputowicza zdobyła tytuł mistrzowski w międzyoddziałowych zawodach strzeleckich.

W dniu 13 sierpnia 1932 Eugeniusz Czaputowicz żeni się z Władysławą Bartosiak, córką Władysława i Tekli z Proskurów, urodzoną 5 kwietnia w 1904 r. w Lublinie, nauczycielką, absolwentką Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego im. Grzegorza Piramowicza w Lublinie.

Ślub odbył się 13 sierpnia 1932 r. w parafii ewangelicko-reformowanej w Wilnie (Władysława miała za sobą nieudane małżeństwo).

Władysława Czaputowicz (trzecia od lewej) w przed Centrum wyszkolenia łączności w Zegrzu w 1930 r.

W 1930 r. Władysława podjęła kurs juzistek w Centrum Wyszkożenia Łączności w Zegrzu – pomocniczej militarnej organizacji kobiecej powstałej w roku 1927 z inicjatywy Józefa Piłsudskiego. Po jej ukończeniu pracowała jako telegrafistka w systemie Hughesa w urzędzie telekomunikacyjnym w Brześciu.

Małżonkowie Eugeniusz i Władysława mieli dwóch synów – Eugeniusza i Andrzeja. Na fotografii na spacerze z synem Eugeniuszem. Krótko przed wybuchem wojny.

Eugeniusz Czaputowicz ukończył w roku 1933 kurs CKM w Rembertowie, a w kolejnym roku został dowódcą 2 kompanii ckm.

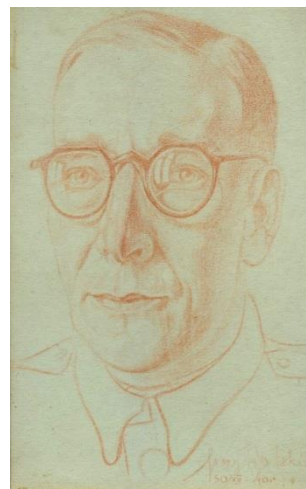
Przed wybuchem wojny Eugeniusz Czaputowicz był oficerem mobilizacyjnym, a w kampanii wrześniowej – dowódcą kompanii cekaemów w Samodzielnej Grupie Operacyjnej „Polesie” pod dowództwem gen. Franciszka Kleeberga. W dniach 2 do 6 października 1939 r. walczył w bitwie pod Kockiem, a po złożeniu broni dostał się do niewoli, pierwotnie do Oflagu II.B Arnswalde, gdzie otrzymał numer jeniecki 2054/II.B, a następnie do Oflagu II.C Woldenberg, z przydziałem do baraku 14a

Władysława Czaputowicz z synami pozostała w Brześciu. W lutym 1940 r. od znajomej pracującej w centrali telefonicznej dostała podsłuchaną informację, że Rosjanie będą wysiedlać osadników i rodziny oficerów. Zarejestrowała się na inne nazwisko jako uciekinierka z Warszawy i po kilku próbach (była rozpoznawana przez Rosjan jako miejscowa). 18 kwietnia 1940 r. opuściła wraz z dziećmi Brześć. Udała się do siostry Józefy Wolińskiej do Łochowa, której mąż był przed wojną komendantem posterunku policji w Łochowie. Po wybuchu wojny Józef Woliński otrzymał rozkaz ewakuacji biura i broni na Wschód, gdzie został w zatrzymany przez NKWD, trafił do obozu w Ostaszku, zginął w Miednoje. Władysława Czaputowicz przeniosła się na warszawską Pragę, a następnie uzyskała lokum na Bielanach przy ul. Schroedera 4 m. 4. Pracowała jako kierowniczka stołówki robotniczej w fabryce „Piece Szrajbera” przy ul. Srebrnej 16.

W czasie gdy wysyłała dzieci na wakacje, w jej mieszkaniu przy ul. Schroedera odbywały się zebrania konspiracyjne AK, organizowane m.in. przez jej siostrzeńca Ryszarda Wolińskiego (zginął w Powstaniu na Starym Mieście). Drugi siostrzeniec osiemnastoletni Jerzy Woliński zginął na Pawiaku.

Po Powstaniu Władysława Czaputowicz została wraz z innymi mieszkańcami wysiedlona ze stolicy. Trafiła do wsi Wężyki Stare w gminie Rybno pod Sochaczewem (taki adres znajduje się na liście Eugeniusza Czaputowicza wysłanego do żony z obozu w Woldenbergu), gdzie przebywała do wyzwolenia Warszawy w styczniu 1945 r.

Niewiele wiadomo o aktywności Eugeniusza Czaputowicza w obozie w Woldenbergu. 30 grudnia 1940 r. por. Jerzy Wolski (1918/II B) wykonał jego realistyczny portret, który zachował się w zbiorach rodzinnych. O tym, że żona i synowie przeżyli Powstanie Eugeniusz Czaputowicz dowiedział się 1 października 1944 r. Z listu do żony wynika, że jeńcom obozu w Woldenbergu doskwierała bezsilność. Eugeniusz Czaputowicz ubolewał, że Niemcy zabronili wysyłania przekazów pieniężnych do Generalnego Gubernatorstwa, w związku z tym nie może przestać żonie swoich oszczędności. Obóz w Woldenbergu został ewakuowany 25 stycznia 1945 r. Eugeniusz Czaputowicz wraz z innymi jeńcami „Obozu Wschód” zostali 31 stycznia 1945 r. w tragicznych okolicznościach wyzwoleni przez Armię Czerwoną w majątku Deetz (obecnie Dziedzice).

Żona, Władysława Czaputowicz wspominała, że 17 czy 20 lutego 1945 r. zaskoczyło ją lekkie pukanie do drzwi, po czym wszedł kpt. Eugeniusz Czaputowicz. Pierwsze wrażenie, konsternacja... czym go nakarmić, okryć. Z pomocą przyszli sąsiedzi.

*Eugeniusz Czaputowicz z
wnukiem Jackiem*

Po krótkim okresie adaptacji Eugeniusz Czaputowicz znalazł zatrudnienie jako kierownik kreślarni w Państwowym Urzędzie Samochodowym w Warszawie, przy Placu Narutowicza. Pierwszą pracą była mapa samochodowa Polski. Praca kreślarza stała się jego nowym zawodem, wykonywanym w czasie PRL. Władysława Czaputowicz pracowała w pólśanatorium dla studentów zagrożonych gruźlicą.

Eugeniusz Czaputowicz zmarł 29 lutego 1960 r., został pochowany w grobie swojej matki na warszawskich Powązkach. Władysława Czaputowicz zmarła 5 sierpnia 1989 r., została pochowana u boku męża.

*Opracował: prof. Jacek Czaputowicz wnuk Eugeniusza
na podstawie
teczki personalnej kpt. Eugeniusza Czaputowicza
znajdującej się w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie
oraz wspomnień Władysławy Czaputowicz.*

Warszawa, marzec 2025